

EKSKURSIYA DARSLARIDA FOYDALANILADIGAN METODLAR

*Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat
pedagogik instituti Boshlang'ich ta'lim
fakulteti 3v-guruh talabasi
Usenbaeva Gozzal*

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiiy fan darslarida ekskursiyaga olib chiqishda foydalaniladigan metodlar va tabiiy fanlarda ekskursiyaning afzalligi haqida aytiladi.

Kalit so'zlar: Tabiiy fan, boshlang'ich sinf, ekskursiya, metodlar, amaliy, ko'rgazmali, og'zaki metodlar.

Ma'lumki, tabiatshunoslik darslarida o'qituvchi barcha o'qitish metodlarini: og'zaki, ko'rgazmali va amaliy metodlarni qo'llaydi. U o'simlik va hayvonlarni namoyish qiladi. Amaliy ishlarni bajarish yo'li orqali o'quvchilarni ayrim organizmlarning tashqi va ichki tuzilishi bilan tanishtiradi. Avvalgi boblarda yozganimizdek, sinfdagi darsda hayoti uzoq kuzatishni talab qiluvchi o'simlik yoki hayvonning rivojlanish jarayonini, har xil organizmlarning tabiiy sharoitlarda birgalikda yashashlarini ko'rsatib bo'lmaydi. Shuning uchun ham tabiatshunoslik o'qitish metodikasida darslarni to'ldiruvchi maxsus shakllar qo'llaniladi. Ekskursiyalarda bolalar tabiatdagi tabiiy guruhlashda, qishloq xo'jaligida, muzeylarda o'simlik va hayvonlar bilan tanishtiriladi. Ekskursiyalar avval qaror topgan tushunchalarni mustahkamlaydi, aniqlaydi, chuqurlashtiradi va umumlashtiradi.

Ekskursiyalar darslar bilan chambarchas bog'lanadi: ekskursiyada ko'rilgan obyektlar kurs davomida ko'p marta yodga olinadi, to'plangan narsalar esa namoyish qilinadi. Yakunlovchi ekskursiyalarda o'quvchilar avval olgan bilimlarini yanada mustahkamlaydilar, topshiriqlar bo'yicha mustaqil kuzatishlar o'tkazadilar va material yig'adilar. Darslarning uy vazifalari bilan, xususan, eksperimental xarakterdagi topshiriqlar bilan bog'liqligi aniq va ravshandir. O'quvchilar uyda uncha murakkab bo'lmagan tajribalarni amalga oshiradilar, kuzatishlar o'tkazadilar. (Masalan, uyda daftarlariga sinfda ajratilgan gul qismlarini yoki hasharot bo'laklarini yelimlaydilar, jadval to'ldiradilar, rasmini chizadilar). Bu o'qitishning eng yuqori ko'rgazmalilikka va o'quvchilarning ijodiy mustaqilligiga asoslangan maxsus shaklidir. Dasturning deyarli har bir mavzusi bo'yicha ekskursiyalar mo'ljallangan. Vatanimizning tabiiy sharoiti ular sonini ancha ko'paytirishga imkon beradi.

Ekskursiya o'quv-tarbiya ishlarining juda murakkab va qiyin shakli hamda bilimlarni bayon qilishning xilma-xil metodlarini nazarda tutuvchi eng samarali o'qitish shakllaridan biridir. Ekskursiyaning kalendar ish rejasi o'quv yilining boshida bir yil uchun choraklar bo'yicha mahalliy sharoit hisobga olingan holda tuziladi. Har

bir ekskursiya puxta tayyorgarlikni talab qiladi va odatda quyidagi bosqichlardan tashkil topadi:

- ekskursiyalarning kalendar rejasini tuzish;
- aniq o'quv-tarbiya vazifalarini belgilash;
- obyekt tanlash va u bilan taxminiy tanishish;
- kengaytirilgan ish rejasini tuzish;

korxona xodimlarini o'quvchilar bilan suhbat o'tkazishga tayyorlash, ularni ekskursiyaning maqsadi va vazifalari bilan tanishtirish;

o'quvchilarni oldindan tayyorlash (ekskursiyaning umumiy vazifalarini qo'yish, topshiriq va vazifalarni taqsimlash, ekskursiyadagi xulq-atvor qoidalari bilan tanishtirish, anjom-aslaha va jihozlarni tayyorlash);

kuzatish imkoniyatlarini hisobga olib, eng maqsadga muvofiq yo'nalish tanlash; ekskursiya o'tkazish uchun yordamchilarni tayyorlash.

Ekskursiya vaqtida o'tkaziladigan va bajariladigan ishlar quyi-dagilardan iborat:

1) ekskursiya vaqtida o'quvchilar ekskursiya joyigacha yo'l-yo'lakay kuzatishlar o'tkazib boradilar; 2) eks-kursiya davomida o'qituvchi tushuntirib boradi; 3) ekskursiya joyida o'quvchilar odamlar va mashinalar harakatini yoki tabiat obyektlari va hodisalarini kuzatadilar, 4) ishchilar va muhan-dislar bilan suhbatlashadilar; 5) tabiiy material yig'adilar va oldindan tayyorlab qo'yilgan jild, quticha, bonkalarga soladilar, 6) o'lchov ishlarini (daryoda, tuproq kesmalarida, tepalikda) olib boradilar; 7) kompas bo'yicha yo'nalishlarni aniqlaydilar, 8) rasm chizadilar, xulosalar chiqaradilar, xulosalarni umumlashtiradilar, 9) kuzatayotgan obyektga baholi qudrat ijtimoiy foydali mehnat qiladilar.

Tabiiy fan darslarida, ayniqsa ekskursiya darslarida, o'quvchilarning tabiat bilan bevosita tanishishlari, kuzatish, tahlil qilish va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish uchun turli ****metodlardan**** foydalaniladi. Quyida ekskursiya darslarida qo'llaniladigan asosiy metodlar keltirilgan:

1. Kuzatuv metodi.

- O'quvchilar tabiatdagi obyektlarni (o'simlik, hayvon, relyef, iqlim holatlari va h.k.) bevosita kuzatadilar.

- Masalan: daraxtning barg tuzilishi, qushlarning harakati, tuproq turi.

2. Savol-javob metodi.

- O'qituvchi ekskursiya davomida o'quvchilarga savollar berib, ularning faol ishtirokini ta'minlaydi.

- Bu metod o'quvchilarning e'tiborini jalb qilish va o'z fikrlarini aytishga undaydi.

3. Amaliy ishlar metodi.

-O'quvchilar tabiiy obyektlar ustida kichik tajribalar yoki o'lchov ishlarini bajaradilar.

-Masalan: suv harorati o'lchash, tuproq tarkibini aniqlash, kompas bilan yo'nalishni aniqlash.

4. Daftar tutish va yozuvlar qilish (ekspertiza metodi).

O'quvchilar ekskursiya davomida ko'rgan va eshitganlarini kundalik yoki maxsus daftarlarga yozib boradilar.

-Bu metod tahlil qilish, xotirani mustahkamlashga yordam beradi.

5. Xarita va sxemalardan foydalanish.

- Geografiya yoki ekologiya darslarida qo'llaniladi.

-Ekskursiya marshrutini xaritada ko'rsatish, topilgan obyektlarning joylashuvini aniqlash.

6. Fotosurat va video tahlil.

O'quvchilar yoki o'qituvchi ekskursiya vaqtida obyektlarni suratga olib, darsdan keyin tahlil qilishadi.

7. Tahlil va muhokama metodi.

Ekskursiyadan so'ng o'quvchilar bilan suhbat o'tkaziladi, kuzatuvlar tahlil qilinadi, xulosa chiqariladi.

8. Guruhli ishlar metodi.

O'quvchilar kichik guruhlarga bo'linib, har biri alohida topshiriqni bajaradi (masalan, bir guruh o'simliklarni o'rganadi, boshqasi hayvonlarni).

Ushbu metodlar orqali tabiiy fan darslarida ekskursiyalarni yaxshi o'tkazosh mumkin. Ekskursiyalar bolalarning bilimini mustahkamlashga yordam beradi. Tabiatga bo'lgan mehrini oshiradilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/ekskursiya-darslarida-integrativ-yondashuv-asosida-amaliy-ishlarni-tashkil-etish>
2. Nuriddinova M.I. Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi. Toshkent, 2005.
3. Grigoryants A.G. Tabiatshunoslik (4-sinf ushun darslik). T., 2001.